

УДК 37.015.312:37.046”465*07/16”

Розман Ірина Іллівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології
та методики викладання іноземних мов,
Сані Дора Йосифівна,
магістр спеціальності «Початкова освіта»,
Мукачівський державний університет

НАСТУПНІСТЬ ОСВІТИ ЯК ФАКТОР РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДИТИНИ

На сучасному етапі реформування та побудови нової парадигми освіти гостро постає проблема забезпечення наступності між середньою та початковою ланками освіти. Актуальність цієї проблеми зумовлена тим, що за останні роки відбулися зміни в змісті програм, відхід від авторитарних форм навчального процесу надає педагогам самостійності у їх діяльності, значно поглибилися і розширилися теоретичні основи знань, які засвоюються учнями, загальною тенденцією стала інтеграція діяльності всіх ланок освіти у межах єдиного навчально-виховного процесу, особливо гостро постала проблема перспективності та наступності в роботі початкової та середньої ланок.

Наростає суперечність між ведучими напрямками виховання і навчання дітей зазначеного віку: орієнтація на штучну акселерацію; форсування навчання, швидке «проскакування» окремих стадій дитячого розвитку [1, с.5].

Аналіз педагогічного досвіду говорить про наступність як двобічний процес, в якому на першому ступені освіти зберігається «самоцінність» шкільного дитинства і формуються фундаментальні якості особистості дитини, що стають основою для успішного навчання в школі другого ступеня. При цьому, основна школа не будує свою роботу «з нуля», а «підхоплює» досягнення, набуті в початковій школі, організовує свою роботу так, щоб краще розвинути накопичений потенціал молодшого школяра.

Проблема наступності має комплексний і міждисциплінарний характер, перебуваючи на перетині проблемних сфер педагогіки, психології, філософії, соціології, фізіології. Тому її сучасний стан характеризується різнобічністю охоплення багатьох питань та неоднозначністю їх трактування. Поняття «наступність у навчанні» вперше отримало теоретичне обґрунтування в працях Е. Баллера, Г. Ісаєнка, ставши згодом предметом багатьох досліджень у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. Понятійний апарат найбільш повно представлено в працях К. Абульханової, О. Славської, С. Батишева, В. Безрукової, А. Беляєвої, А. Бушлі, Б. Величковського, Ш. Ганеліна, С. Годника, М. Махмутова, В. Сластьоніна, В. Тамаріна та ін.

Необхідність наступності в роботі пов'язаних між собою ланок навчання обґрунтована в працях П. Кононенко, О. Вишневського, Я.-А Коменського, Й.Г. Песталоцці, К. Ушинського, С. Русової, О. Сухомлинського. Сучасні науковці та педагоги-практики звертають увагу на неузгодженість у змісті,

методах керівництва і формах організації педагогічного процесу початкової та середньої шкіл. Як наслідок, у п'ятому класі не реалізується набутий дітьми в початковій школі досвід, що призводить до ускладнення їх адаптації. Історико-педагогічні дослідження набувають статусу інноваційних і відіграють дедалі вагомішу роль у процесі формування сучасного вчителя [2, с.87].

Вивчення спадщини педагогів минулого є закономірним результатом таких основних тенденцій:

- 1) прагнення вчених знайти у минулому витoki провідних наукових ідей сучасності;
- 2) потреба переглянути і переоцінити у світлі даних сучасної науки ті концепції і теорії, що раніше не розглядалися або відкидалися як помилкові;
- 3) вивчення і конструктивно-критичний аналіз розвитку дидактичних поглядів окремих педагогічних персоналій у певні історичні періоди дають змогу осмислити загальну картину історико-педагогічного процесу в Україні як цілісного багатогранного явища, відтворити розвиток української педагогіки, яка протягом століть розглядалась у загальносоюзному контексті.

Питання наступності розглядається давно. Наступність – багатоаспектне педагогічне явище, визначається як необхідний зв'язок між явищами; між новим і попереднім, між різними етапами або шаблями розвитку. Але при всьому цьому сутність наступності полягає в збереженні тих чи інших елементів цілого або окремих сторін його організації під час переходу від одного етапу до іншого.

Наступність зумовлюється попередніми етапами, шаблями розвитку, які визначають теперішнє і орієнтують на майбутнє.

Наступність як філософська категорія ґрунтується на законі заперечення і законі переходу кількісних змін в якісні. Г.-В.-Ф. Гегель обґрунтовуючи закон заперечення, підкреслив об'єктивну потребу наступності в процесі розвитку. На думку філософа, діалектичне заперечення передбачає не тільки відміну, руйнування, знищення попереднього, але й збереження, утримання і розвиток того раціонального, що було досягнуто на цьому етапі розвитку [3, с. 434].

Процес утворення форм руху матерії свідчить, що кожна його вища форма, опираючись на нижчих, не відкидує їх, а підпорядковує собі.

Наступність забезпечує поступовий перехід від попереднього вікового періоду до нового, поєднання щойно здобутого дитиною досвіду з попереднім.

Наступність надає можливості для реалізації єдиної, динамічної та перспективної системи виховання і навчання, що сприяє зближенню умов виховання та навчання учнів початкової і середньої школи. Завдяки цьому перехід до нових умов навчання здійснюється з найменшими для дітей психологічними труднощами, забезпечується природне і комфортне їх входження в нові умови, що сприяє підвищенню ефективності виховання й навчання учнів з перших днів перебування у старшій школі.

Перехід дитини до середньої школи – відповідальний і важкий період у житті кожного школяра. Це обумовлено зміною навчальної та соціальної ситуації яка висуває перед учнем нові завдання. Тому забезпечення адаптації

дитини до системи навчання у середній школі сприяє подальшого особистісного розвитку учня.

Серед причин, які створюють проблеми під час переходу від початкової до середньої ланки науковці вбачають такі:

- різні підходи до підготовки вчителів початкової, середньої та старшої школи;

- -низький рівень знань учителів про психологічні та фізіологічні особливості кожного вікового періоду;

- -неузгодженість у змісті навчальних курсів початкової і середньої школи;

- -недостатня наступність у шкільних підручниках;

- -невідповідність оцінок випускників початкової школи реальним результатам навчання;

- - непідготовленість до сприйняття ускладненого змісту навчальних курсів у 5-му класі;

- -нездатність учнів справитися із збільшеним обсягом домашнього завдання тощо.

Зміна форм організації та умов навчання; невміння чи небажання вчителів-предметників враховувати індивідуальні особливості учнів; кабінетна система навчання; збільшення навчального навантаження; зміна режиму дня – основні чинники, що впливають на успішність переходу учнів до основної школи.

Дослідження показали, що в Україні лише 28% п'ятикласників зберігають таку ж високу успішність навчання, як по закінченню початкової школи.

На сучасному етапі проблема перспективності та наступності між середньою та початковою ланками освіти набуває особливої значущості. Останнім часом, коли значно поглибилися і розширилися теоретичні основи знань, які засвоюються учнями, загальною тенденцією стала інтеграція діяльності всіх ланок освіти у межах єдиного навчально-виховного процесу, особливо гостро постала проблема перспективності та наступності в роботі початкової та середньої ланок. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті розглядає питання неперервної освіти, яка реалізується через «забезпечення наступності змісту та координації освітньо-виховної діяльності на різних ступенях освіти, які функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку осіб для можливого переходу до наступних ступенів» [4, с. 4].

Основні принципи освіти в Україні передбачають єдність системи освіти і спадкоємність усіх типів навчальних закладів, що забезпечують можливість переходу від нижчих ступенів освіти до вищих. Протягом усього життя всім людям доводиться адаптуватися до різних ситуацій. Адаптація учня до навчання у середній школі відбувається не одразу. Це досить тривалий процес, пов'язаний зі значними змінами у навантаженні та всі системи організму.

Вітчизняні педагоги К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський доводили, що принцип наступності повинен охоплювати всі сфери навчання та виховання дітей, реалізуючись через відповідні умови.

Щоб досягти оптимальних результатів у забезпеченні наступності між початковою й середньою школою необхідно забезпечити якість освіти як умови сталого розвитку шкільного співтовариства; посилити увагу до проблем адаптації школярів, учнів, педагогів, батьків, адміністрації школи, фахівців психологічної служби, а саме, необхідно виконати систему завдань, необхідних для подолання негативних явищ:

- продовжувати вивчати психологічні можливості дітей молодшого підліткового віку;
- розробити систему психологічного супроводу учнів у період адаптації;
- продовжувати роботу з підвищення мотивації педагогів до оволодіння і пошуку засобів профілактики шкільної дезадаптації;
- скоординувати вимоги, методи і прийоми навчання учнів у 4-х і 5-х класах;
- розробити систему контролю успішності процесу адаптації учнів;
- знизити падіння успішності при переході в основну школу.

Державна політика в галузі освіти вимагає різностороннього дослідження різноманітних аспектів її реалізації, зокрема – забезпечення наступності змісту та координації навчально-виховної діяльності на різних щаблях освіти, що функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку вихованців дитячого садочка, учнів, студентів для переходу на наступні щаблі.

У Законі України «Про освіту» зазначено [5], що наступність є однією з обов'язкових умов здійснення неперервності здобуття знань, яка має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання і виховання з урахуванням вікових особливостей дітей на суміжних щаблях освіти.

В Україні послідовними(суміжними) етапами освіти є: дошкільна освіта, початкова загальна освіта, базова загальна середня освіта, повна загальна середня освіта, проф. тех. освіта, повна вища освіта, післядипломна освіта, аспірантура, докторантура.

Наступність початкової і середньої школи досліджувалась у працях провідних науковців. Ананьєв Б.Г. [6] дав наступне визначення сутності наступності: «наступність у навчанні й засвоєнні знань учнями передбачає становлення зв'язків між попередніми й новими знаннями, засвоєними на різних етапах навчання, а також між системами знань, які засвоюють паралельно на кожному щаблі навчання».

Ганелін Ш.І. говорив про наступність як про опору на пройдене. Він зазначає, що використання й розвиток в учнів знань, умінь і навичок, у результаті чого складаються різноманітні зв'язки, взаємодіють старі й нові знання, виникає система міцних, глибоких знань.

Годник С.М. характеризує наступність як процес послідовної зміни педагогічних явищ у динаміці навчання і виховання. При цьому розвиток педагогічної системи повинен враховувати особливості попередньої, акумулює в собі її прогресивні елементи, знімає традиційні.

Кухта А.М. про наступність: «наступність в навчальному процесі забезпечує органічний перехід від минулого через сучасне до майбутнього і в процесі цього переходу виконує дві взаємопов'язані функції: забезпечує зв'язок між цими трьома етапами навчання і одночасно здійснення майбутніх [7].

Педагог Люблінська Г.О. бачить наступність як послідовність навчально-виховної роботи, коли на кожному наступному етапі закріплюються, розширюються, ускладнюються й поглиблюються ті знання, вміння і навички, які становлять зміст навчальної діяльності на попередньому етапі її організації, навчання проводиться з певною перспективною спрямованістю, з орієнтацією на ті вимоги, які будуть висунуті на наступному етапі життєдіяльності.

І.Ю. Ігнатенко, А.М. Кухта, Ю.В. Львов, О.Я. Савченко, М.Д. Ярмаченко дали визначення наступності як загальнодидактичної необхідності яка забезпечує органічний перехід від минулого через сучасне до майбутнього, зв'язок попереднього матеріалу з наступним, взаємодію попередніх і нових знань, поступове розширення і поглиблення знань, послідовність у викладенні навчального матеріалу, забезпечення внутрішньопредметних зв'язків, встановлення зв'язків між окремими етапами навчання, тобто це – зв'язок та узгодженість мети, змісту, організаційно-методичного забезпечення етапів освіти, які межують один з одним.

Список використаних джерел

1. Вороніна Г.В. Перспективність і наступність у роботі початкової і середньої ланок освіти / Г.В. Вороніна // Завучу для роботи. – №10. – травень 2009. – С.4/

1. Кобаль В.І. Софія Русова про наступність у навчанні / В.І. Кобаль, Я.В. Білецька // Наука і освіта : актуальні проблеми досліджень на сучасному етапі: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 19-20 травня 2016р. – Мукачево : РВВ МДУ, 2016. – С.87.

2. Гегель Г.В. Наука логика. – М. : Мысль, 1999. – С.434.

3. Кухта А.М. Шляхи забезпечення наступності в організації навчальної роботи школи: Автореферат дис.... Канд.. пед. наук. – К., 1969. – 28 с.

4. Закон України «Про вищу освіту». - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 1.09.18р.)

5. Ананьев Б. - Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/b-g-ananiev-zhizn-nauchnye-vzglyady-i-deyatelnost-uchenogo> (дата звернення: 1.09.18р.).

6. Вашуленко О. Питання наступності в педагогічній теорії/ О. Вашуленко // Педагогіка і психологія. – №4. - 2005. – С. 49.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>